ARSZENYIJ TARKOVSZKIJ

Verseivel fia, Andrej Tükör című filmjében találkoztam először – gyenge, félig vagy egészen nyers fordításokban, így semmi hatást nem tettek rám. Az orosz irodalom kiváló szegedi kutatója, *Szőke Katalin* (ideje az ő nevét is leírnom, olyan sok mellőzött orosz költőre hívta fel a figyelmemet) adta kezembe *Arszenyij Tarkovszkij* 1982-es válogatott kötetét: beleolvastam, és rögtön megcsapott a nagy költészet sztyeppei szél-lélegzete: *„Ha együtt voltunk, minden egyes óra / Ünnep volt, istenültünk összeforrva …”,* és *„Midőn fenyők alatt, mint kényszerűzte rab / Vonszolta összetört tagjaimat a lélek…”* – el is határoztam, hogy kötetnyi verset fordítok tőle, amint lehet, amint találok rá kiadót, mert akkor – 1983-ban – még reménytelen vállalkozásnak tetszett egy, a hatalom által el nem ismert orosz költőtől kötetnyi verset kiadatni Magyarországon. Néhány év múlva beköszöntött a „glasznoszty”, amely a Szovjetuniót nem tudta megváltani, de a fiókok titkos rekeszeiben bujkáló kéziratoknak megváltást hozott, és előtérbe állított jó néhány, bár nem tiltott, de háttérbe szorított jelentős alkotót. Közéjük tartozott az 1907-ben született Arszenyij Tarkovszkij is, fiatal költőként Marina Cvetajeva utolsó moszkvai hónapjainak tanúja, akit később Anna Ahmatova legjelentősebb kortársai közé sorolt, s aki *első kötetével 55 éves korában, 1962-ben jelentkezhetett – abban az időben, amikor filmrendező fia első sikereit aratta.* (Az én fordításkötetem 1988-ban jelent meg az Európa Kiadónál.) Személyesen sohasem találkoztam a költővel – 1989 júniusában, amikor végre rászántam magam egy moszkvai útra, megérkezésem után tudtam meg, hogy már egy hete halott. Fiát, az emigrációba kényszerített Andrejt így is túlélte – egy tévéinterjúban láttam, amint elsírja magát a magyar riporternő Andrejre vonatkozó kérdésére. Miért nem kellett a szovjet hivatalosságnak ez a szelíd lelkű, politikától tartózkodó költő, aki közép-ázsiai költők tucatjait ültette át oroszra, s aki ráadásul még háborús hős is volt – fél lábát a Moszkva alatti harcokban vesztette el –, ki tudja ma megmagyarázni? Talán Cvetajevát idéző-sirató versei miatt? Vagy mert nem állt be a dicsőítők karába? Mások – Paszternák, Ahmatova sem, igaz ők túl nagy tekintéllyel rendelkeztek ahhoz, hogy – egy-egy dühödt kampányt kivéve – teljesen elhallgattassák őket. De talán éppen miattuk büntették a később jöttet, a még névtelen „tanítványt” – s amikor szóhoz juthatott, Jevtusenkóék hangoskodó nemzedéke háttérbe szorította az ő férfiasan zengő, de halk hangját. *„A vér szava súgja nekem – házitücsök vagyok én”* – írja önmagáról, s művei valóban az intim szféráról vallanak, a lélek belső tájain kalandoznak,

rokonainak az erdő fáit, a halálra űzött vadakat, az éjszaka életre kelő, lázadozó tárgyakat tartja, verseiben a holtak lelkei bolyonganak, a halhatatlanságot az emberi emlékezet jelenti számára.
     Élete utolsó hónapjaiban ő, az örök mellőzött, az orosz költészet pátriárkája lett, s hirtelen elismertetését, megkésett hírnevét nem fia rehabilitásának köszönhette, mint ahogy sokan gondolták, hanem annak a csöndes, könnytelen, férfias keserűségnek, amelyet lírájával megteremtett. Andrej Tarkovszkij egyik leghíresebb filmje, amelyben az apa alakja nem, de versei többször is felbukkannak, a *Tükör* címet viseli. *Tükör volt Arszenyij Tarkovszkij költészete is* – kicsit homályos, enyhén görbülő tükör, amelyben a távoli dolgok jobban látszottak, mint a közeliek, de hűséges tükre volt az emberségét a szovjet korszakban is megőrző orosz értelmiségi lelkületnek, amely az új Oroszország legnagyobb reménysége.

                                           Nagymosás

                                   Marina a tálra hajol.
*   Gőg fortyog a vízben, a habja*
*   Két szorgos karja alól*
*   Szétfröccsen a szürke falakra.*

          Kicsavarja a tiszta ruhát.
*   S tárt ablak előtt, kiterítve*
*   Hűs vásznait, áll.*
*   A világ*
*   Hadd lássa keresztre feszítve.*

                                   Gép búg a magasban, a tál
*   Habzó vize megremeg, és a*
*   Tetőn felüvölt a halál*
*   Zord hirnökeként a sziréna.*

                                   Száradnak az ablak előtt,
*   Négy arsin hosszan a szürke*
*   Ruhák.*
*   S ő áll csak a zöld,*
*   Tómélyi homályba merülve.*

                                   Két hónap, amíg makacsul
*   Nem adta magát meg a Káma*
*   Partján, de a végzet az úr,*
*   S kötelet hurkolt a nyakára.*

                                                 Árnyak közt árny vagyok

                                   Árnyak közt árny vagyok, ki egyszer már ivott a
*   Vízből, mit ád a föld, de nem csitult a szomja,*
*   S az élők álmait zavarva, visszatér*
*   Az út rögeire, s élő vizet remél.*

                                   Mint első, tört hajó az óceán öléből,
*   Mint áldozóedény a kurgánsíri éjből,*
*   A lépcső legmagasb fokára úgy jutok,*
*   *

*   Hol élő árnyad áll, s árnyamra várni fog.*

                                   S ha ez csak ámítás, mesebeszéd, hazugság,
*   S ha már nem emberarc, de gipszálarc mered ránk*
*   Némán a föld alól, és kövekből rakott*
*   Szempárja könnytelen, s tekintete halott?…*

                                                 Az első együttlétek

                                   Ha együtt voltunk, minden egyes óra
*   Ünnep volt, istenültünk összeforrva,*
*   S nem létezett a földön más. Merész*

                                   S madártoll-könnyű voltál, szédülés
*   Fogott el, hogyha néztem, hogy robogsz a*
*   Lépcsőn, fokokat átszökellve, és*
*   Vezetsz a kertbe, titkos birtokodra,*
*   Hová mint tükrön túli tájba lépsz.*

                                   Ha alkonyult, kegyelmesen kitártad
*   A kettős szárnyú szép oltárkaput,*
*   S az éjszakában meztelen sugárzott*
*   Szentséged, és lassan reám borult,*

                                   S ha felébredtem: „Légy ezerszer áldott!” –
                                   Súgtam, bár vakmerőség volt az álmod
                                   Áldásommal zavarni: kozmoszod
                                   Pihent, s az asztalról az orgonákat
                                   Vonzotta, kéklő árnyuk rád hajolt,
                                   S meleg karodra, szemhéjadra bágyadt
                                   Derengés kékje és nyugalma hullt.

                                   S egy kristálygömbben csillogott a tenger,
                                   Hegység magaslott, lüktetett a fény

*   Szilaj folyón, s a kristályt tenyeredben*

*   Te tartottad, a trónon alva, csendben,*

*   És – istenem! – enyém voltál, enyém.*

*   Felébredtél, s a hétköznapi szónak,*

*   Ahogy kimondtad, új fényt adva, már*

*   A nyelvet is varázskörödbe vontad,*

                                   A mondatok felzengtek és lobogtak,

*   S az a szó: te, azt jelentette: cár.*

*   Mindent megmásított kezed varázsa,*

*   &n*

bsp   A tárgyakat – a kancsót, tálat is,
*   Úgy állt közöttünk, mint posztján a strázsa,*
*   A rezzenetlen, érchomályú víz.*

                                        Nem kérdeztük az ösvényt, merre visz.
*   Mint szirmait, a nagyvilág kitárta*
*   A városok csodás virágait.*
*   A gyógyfüvek lábunk elé hevertek,*
*   S minden madár fölöttünk szállt, s követtek*
*   A folyóban cikázó halrajok,*
*   &n*

bsp   Előttünk még a mennybolt is kitárult.

                                  A sors már őrültként loholt utánunk,   S kezében borotvát szorongatott.

(Délmagyarország, 1992. január 18.)

(A ***Baka István művei. Publicisztikák, beszélgetések*** *című kötetből)*

← Előző oldal *Következő oldal →*